

Arbetsvillkor och handelspolitik*

I den handelspolitiska debatten har det ofta rests krav på införande av socialklausuler, dvs klausuler som reglerar arbetsvillkoren i de länder som deltar i den internationella handeln. Göte Hansson konstaterar i denna artikel att socialklausuler i internationella handelsavtal är en form av protektionism. Samtidigt menar han att de, jämfört med s k "frivilliga" exportbegränsningar, har flera fördelar för den internationella resursallokeringen.

Den snabbt ökande industrivaruexporten från så kallade nyindustrialiserade länder i Sydostasien och Latinamerika under de senaste decennierna har ofta mötts av krav på protektionistiska åtgärder i de gamla industriländerna. Inte sällan har dessa krav tagit sin utgångspunkt i de skillnader som finns vad gäller arbetsförhållanden mellan de båda grupperna av länder. För att råda bot på den, som man säger, "orättvisa" konkurrensen från de nya industriländerna har vid upprepade tillfällen under 1970-talet krav framförts på införandet av arbetsvillkor, eller socialklausuler, i internationella handelsavtal.

Kraven på socialklausuler har hittills vunnit liten framgång. En anledning kan vara att man i debatten har jämfört socialklausuler med en politik baserad på frihandel. Som vi strax ska se finns inget generellt stöd för socialklausuler vid en sådan jämförelse. Man kan emellertid ifrågasätta om frihandel bör vara den enda relevanta jämförelsenormen då man diskuterar en handelspolitisk åtgärds för- och nackdelar. I denna uppsats analyseras därför också so-

cialklausuler i skenet av dagens handelspolitiska situation. Slutsatsen av denna analys är att man inte lika lätt kan avföra socialklausuler från debatten om dessa jämförs med de under senare decennier allt vanligare "frivilliga" exportbegränsningarna.

Gammal fråga

Frågan om socialklausuler i handelspolitiken är ingalunda en fråga som har sitt ursprung i 1970-talet. Faktum är att redan under 1800-talets första hälft framfördes flera förslag om internationella arbetsvillkor, speciellt rörande barns och kvinnors arbetsförhållanden.¹ I förslagen betonades vikten av internationella avtal för att möjliggöra förbättrade arbetsförhållanden utan att rubba den relativa konkurrenskraften mellan världens olika länder.

Under andra halvan av 1800-talet hölls vidare en rad konferenser och

¹ För en utförlig beskrivning av arbetet på internationella arbetsvillkor under 1800-talet se Follows [1951]. För en översikt av de krav på arbetsvillkor i handelspolitiken som framförts under 1900-talet se Hansson [1983] kapitel 1.

Fil dr GÖTE HANSSON är verksam vid Lunds universitet. Hans forskning är inriktad på internationell ekonomi.

* Denna artikel bygger på den analys av arbetsvillkor i handelspolitiken som återfinns i Hansson [1983]. Hansson [1983] utgör huvudrapport i det av Arbetslivscentrum finansierade projektet "Internationell handel, protektionism och socialklausuler".

kongresser där relationen mellan arbetstidens längd, barnarbete och arbetsmiljö å ena sidan och internationell konkurrenskraft och handel å den andra diskuterades. Återkommande inslag under dessa konferenser och kongresser, oberoende av om deltagarna var politiker, fackliga företrädare eller akademiker, var kopplingen av arbetsvillkor till internationell handel. Ett resultat av det arbete som ägde rum under denna period var bildandet av den Internationella Arbetslagstiftningsassociationen år 1900. Denna organisations arbete kom framför allt att inriktas på två arbetsvillkor: Förbud mot användandet av vit fosfor i tändstickstillverkningen samt förbud mot nattarbete för kvinnor. Ur svensk synvinkel är det intressant att notera att Sverige, tillsammans med Japan, var de enda av de mer betydande tändstickstillverkande länderna som ännu 1919 inte hade ratificerat konventionen om vit fosfor.

Frågan om internationella avtal vad gäller arbetsförhållanden var också föremål för diskussioner i samband med fredsförhandlingarna efter första världskriget. Resultatet av dessa diskussioner blev bildandet av den Internationella Arbetsorganisationen, ILO, vars konstitution utgör del XIII av det fredsavtal som upprättades i Versailles 1919. I förordet till ILOs konstitution betonas att varje nation som avstår från att skapa humana arbetsförhållanden utgör ett hinder för andra nationers strävanden att förbättra sina (ILO [1980]).

ILO saknar dock handelspolitiska sanktionsmöjligheter. Trots omfattande arbete med att formulera, ratificera och även kontrollera konventioner rörande olika arbetsförhållanden, ställs därför fortfarande krav på att koppla arbetsvillkor till internationella handelsöverenskommelser. En sådan koppling fanns också med i det förslag till stadgar för den Internationella Handelsorganisationen, ITO, som förhand-

lades fram efter andra världskrigets slut. Dessa stadgar blev emellertid inte ratificerade och den Internationella Handelsorganisationen blev därför aldrig verklighet.

I stället slöts ett mindre långtgående internationellt handelsavtal, Allmänna Tull- och Handelsavtalet, GATT, som så när som på en paragraf om fångars arbete saknar regler vad gäller möjligheterna att utnyttja arbetsförhållanden som internationella konkurrensmedel. I samband med bildandet av EG och EFTA på femtiotalet var också frågan om samordnade regler för arbetsförhållanden aktuell. En speciell kommitté med professor Bertil Ohlin som ordförande tillsattes för att analysera behovet av harmonisering i samband med ökad ekonomisk integration. Vi återkommer senare till de resultat som denna kommitté kom fram till.

Under sjuttioalet har den trend av handelsliberalisering som kännetecknat den internationella handeln med industriprodukter under femtio- och sextiotalet brutits. En anledning till detta är de ofta mycket stora problem som stora delar av den icke-oljeproducerande delen av världsekonomin fått vidkännas som en följd av oljekrisen 1973/74. En annan anledning är de problem som den ökade konkurrensen från nya industriländer inneburit för delar av industrin i den gamla industrivärlden. Kraven på protektionism har ökat och i allt för stor utsträckning också vunnit gehör. Ofta har dessa krav grundats på en jämförelse av arbetsförhållandena i det egna landet och de arbetsförhållanden som råder i de nya industriländerna i Sydostasien och Latinamerika.

Krav på socialklausuler

En del av kraven på protektionism har uttryckts i krav på införande av så kallade socialklausuler i de internationella

handelsavtalen.² Med socialklausuler skulle länder med arbetsförhållanden under en bestämd nivå ställas inför ett val mellan att antingen förbättra arbetsförhållandena i sin exportindustri eller riskera att möta ökade handelshinder i form av tullar eller kvantitativa regleringar. De krav på arbetsvillkor i de internationella handelsavtalen som framförts har rört förhållanden som fackliga fri- och rättigheter; löner; arbetstidens längd; barnarbete; arbetsmiljö; tvångsarbete samt diskriminering på arbetsmarknaden.

Genom att införa socialklausuler i de internationella handelsavtalen menar förespråkarna att man kan framtvunga förbättringar för arbetskraften i de länder där man i dag producerar för export under arbetsförhållanden som de anser vara oacceptabla. Samtidigt menar man att socialklausuler skulle skydda det internationella handelssystemet mot ökad protektionism. Motståndarna å sin sida menar att det egentliga syftet med sådana klausuler är just protektionism.³

Inget generellt stöd för socialklausuler

Finns det då något generellt ekonomisk-teoretiskt stöd för att införa regler om arbetsförhållanden i internationella handelsavtal? Denna fråga har som tidigare nämnts analyserats av en grupp experter under Bertil Ohlins ledning i samband med arbetet på en ökad ekonomisk integration i Västeuropa under femtiotalet.⁴ Slutsatsen av gruppens arbete var att det inte förelåg något generellt behov eller stöd för en social harmonisering mellan länder då dessa önskar avveckla sina inbördes handelshin-

der och därmed uppnå en högre grad av ekonomisk integration.

Gruppen fastslog emellertid att i de fall konkurrenskraften baseras på snedvridna löner i ett visst land, dvs då vissa delar av näringslivet inte betalar löner och sociala avgifter på samma grunder som andra delar av näringslivet i samma land, kunde det finnas stöd för harmonisering. Huvudslutsatsen i detta sammanhang var dock att man så långt som möjligt skulle överlåta åt arbetsmarknadens parter att sluta avtal om förhållandena på arbetsmarknaden i respektive land utan inblandning av staten, på samma sätt som dittills varit huvudregeln i Europa.

Man skriver dock också:

"om arbetarna i en viss industri i några länder är svagt organiserade eller av någon annan anledning inte förmår att erhålla löneökningar i takt med stigande produktivitet så kan förbättringar av arbetsvillkor i samma eller konkurrerande industrier i andra länder också hämmas. Under sådana omständigheter är det önskvärt att skapa en grund för effektiva kollektiva förhandlingar, eller då detta inte är möjligt, bereda vägen för minimilönelagstiftning i de fall arbetarnas förhandlingssituation är svag." (ILO [1956] s 88, 89.)

Förutsatt att arbetsförhållandena bestäms i fritt slutna avtal mellan arbetsmarknadens parter förefaller det helt klart att ett införande av regler om speciella arbetsförhållanden såsom löner, arbetstid och arbetsmiljö innebär en utifrån pålagd kraftig begränsning av arbetsmarknadens parter rätt att i avtal bestämma den för dessa parter bästa sammansättningen av de olika arbetslivskomponenter som en anställning innehåller.

Då fackliga fri- och rättigheter saknas eller är kraftigt begränsade blir, som också framfördes av "Ohlingruppen" på femtiotalet, ovanstående argument mot regler om speciella arbetsför-

² Se text International Metalworkers' Federation [1976] och ICFTU [1979].

³ Se text debatten mellan Sæve-Söderbergh [1978a,b] och Hamilton [1978a,b].

⁴ ILO [1956].

hållanden i handelsavtal mindre relevant. Avsaknaden av fackliga fri- och rättigheter har också framförts som ett argument för att införandet av socialklausuler rörande t ex löner och arbetsmiljö skulle vara en solidaritetshandling med arbetare som idag saknar fackliga fri- och rättigheter.

En ekonomisk analys av detta argument visar att arbetsförhållandena i de aktuella exportindustrierna i de berörda länderna visserligen kan förbättras, men det sker till priset av att dessa industrier minskar sin produktion och sysselsättning som en följd av de ökade kostnader som förändringarna ger upphov till. Den minskade sysselsättningen i dessa industrier tenderar i sin tur att ge upphov till arbetslöshet eller sänkta löner i andra delar av ekonomin.⁵ Således blir solidaritetsinslaget i kraven på socialklausuler rörande speciella arbetsförhållanden som löner och arbetsmiljö verkligen tveksamt. Endast en liten del av arbetskraften i de berörda länderna, ofta de som redan idag har relativt sett bra arbetsförhållanden i landet, får förbättrade arbetsförhållanden, medan det stora flertalet får sin situation på arbetsmarknaden försämrad.

Ur solidaritetssynvinkel kan endast en socialklausul med krav på fackliga fri- och rättigheter sägas ha något stöd. Eftersom en sådan klausul definitionsmässigt inte kan innehålla krav på hur de fackliga fri- och rättigheterna ska utnyttjas, kan klausulen i sig själv inte heller innebära något negativt för några arbetstagare. En sådan klausul kan snarare ses som ett krav på grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.

Låt oss nu övergå till att studera argumentet att dåliga arbetsförhållanden i ett land utgör ett hinder för andra länder att förbättra sina arbetsförhållanden. Detta är det argument för upprättandet av internationella arbetsvillkor

som återfinns i ILOs konstitution. Vad gäller ett enskilt lands möjligheter att vid givna resurser och given teknik lagstifta om minimiregler rörande olika speciella arbetsförhållanden kan man vänta sig att sådan effektiv lagstiftning oftast innebär minskade produktionsmöjligheter.⁶ Därmed minskar också landets möjligheter till "konventionell" konsumtion, ceteris paribus. Det finns emellertid inget verkligt hinder för ett enskilt land att ensidigt bestämma sig för att välja "bättre" arbetsförhållanden för sin arbetskraft, t ex i form av bättre arbetsmiljö, till priset av mindre produktion och konsumtion. Detta val bör rimligtvis varje lands medborgare själva få göra, förutsatt att valet sker utan allvarliga inskränkningar i de mänskliga fri- och rättigheterna, exempelvis i grundläggande fackliga fri- och rättigheter.

Slutsatsen blir att det inte finns något generellt stöd för att införa regler om arbetsförhållanden i internationella handelsavtal. Däremot kan man inte säga att ett sådant införande skulle vara entydigt negativt i dagens handelspolitiska läge. Man kommer härvid in på ett annat av de argument som framförts av förespråkarna av socialklausuler, nämligen att införandet av sådana klausuler skulle skydda det internationella handelsutbytet mot växande protektionism av traditionellt slag. Man kan vara överens om att effektivt tillämpade socialklausuler skulle ta bort grunden för en del av de protektionistiska krav som framförts under senare år, nämligen i de fall dessa krav baserats på påståen-

⁶ Minskningen av produktionsmöjligheterna kan bero på att den för produktion tillgängliga arbetsstyrkan minskar (t ex som en följd av arbetstidsreglering eller införande av förbud mot barnarbete), att snedvridningar uppkommer eller förstarks på arbetsmarknaden (t ex som en följd av en minimilönelagstiftning) eller att man börjar använda en produktionsmässigt underlägsen produktionsteknik (t ex som en följd av arbetsmiljölagstiftning). För en utförlig analys se Hansson [1983] kapitel 3.

⁵ Se Hansson [1983] kapitel 3.

den om dåliga arbetsförhållanden. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att socialklausuler i sig också utgör ett ingrepp i det internationella handelsutbytet. En viktig fråga att analysera är därför på vilket sätt socialklausuler skiljer sig från de handelspolitiska åtgärder som används idag för att begränsa det internationella handelsutbytet.

Dagens protektionism — dålig form av protektionism

Den handelsliberalisering som ägt rum under femtio- och sextiotalen har inneburit att användningen av tullar och kvantitativa importregleringar har minskat kraftigt. Den tilltagande protektionism som kännetecknat sjuttio-talet har oftast tagit helt andra, ofta mycket svårkvantifierbara, former. En allt vanligare form av handelspolitisk åtgärd är så kallade "frivilliga" exportbegränsningar, dvs begränsningar av exporten som införs efter påtryckningar från regeringen eller industrin i det importerande landet eller länderna. Den amerikanske ekonomen Fred Bergsten skriver:

"Fram till trettiotalet var tullar det dominerande handelspolitiska instrumentet. Från trettiotalet fram till sextio-talet innehade kvantitativa importregleringar denna roll. Sedan sextio-talets första år har 'frivilliga' exportbegränsningar gått upp jämsides med båda." (Bergsten [1975] s 239).

"Frivilliga" exportbegränsningar är en typ av handelspolitisk åtgärd som vid en jämförelse med tullar ter sig betänklig. Allvarligast är kanske att principen om icke-diskriminering, som är en av de grundläggande principerna i GATT-avtalet, åsidosätts på ett flagrant sätt. "Frivilliga" exportbegränsningar har en tendens att riktas mot de länder som är effektivast i produktionen av de aktuella varorna och därför utgör det allvarligaste hotet för producenterna i

de importerande länderna. Med en traditionell handelspolitik, förd enligt det regelsystem som finns fastlagt i GATT, skulle alla utländska producenter av de aktuella produkterna konfronteras med samma handelshinder. Därmed skulle importens ländersammansättning bestämmas av exportländernas relativa effektivitet.

En annan allvarlig konsekvens av den ökade användningen av "frivilliga" exportbegränsningar är att osäkerheten i världsekonomin ökar jämfört med en situation då handelspolitiken utgörs av tullar kontrollerade av GATT. Att handelspolitiken allt mer kommit att ligga utanför GATT, som är ett allmänt accepterat och välkänt regelsystem, innebär att det är svårt att förutse när och under vilka omständigheter man kan komma att mötas av handelshinder. Därigenom blir investerings- och produktionsbeslut mera osäkra, vilket tenderar att hämma dessa aktiviteter. Osäkerheten blir inte mindre av det faktum att politiken får en klart diskriminatorisk inriktning där förhandlingsstyrkan får en stor, för att inte säga avgörande, betydelse. Eftersom de "frivilliga" exportbegränsningarna i stor utsträckning riktats mot mindre utvecklade länder, har dessa länders möjligheter till ekonomisk utveckling via industrialisering reducerats. Slutligen kan "frivilliga" exportbegränsningar kritiserars för att de lätt ger upphov till kartellbildning i de länder som tvingas begränsa sin export, vilket bl a får till följd att det blir svårare för nya producenter att få tillträde till marknaden.

Mot bakgrund av de nu beskrivna nackdelarna med "frivilliga" exportbegränsningar kan man fråga sig hur det kan komma sig att denna typ av handelspolitisk åtgärd blivit allt vanligare. En anledning är sannolikt att man med denna diskriminatoriska politik kan utforma skyddet mot importkonkurrens så att inte handelskontakterna med

gamla handelspartner störs. Därmed riktas protektionismen huvudsakligen mot nya konkurrentländer. Genom att föra politiken utanför GATTs ram undviker man också kravet på reciprocitet. Detta är ett krav som, om förhandlingar om kompensatoriska åtgärder inte är framgångsrika, lätt leder till att det egna landets producenterna möter diskriminatoriska handelsbegränsningar på sina exportmarknader. Om man istället kan uppnå avtal med vissa handelspartner om "frivilliga" exportbegränsningar undviker man, eller åtminstone reducerar, denna risk. Genom att inrikta förhandlingarna på länder med en svag förhandlingsposition kan landets eventuella egna uppoffringar på det handelspolitiska området hållas på en låg nivå.

En annan förklaring till den ökade användningen av "frivilliga" exportbegränsningar i stället för tullar är att man för att nå samma skydd med tullar skulle tvingas lägga dessa på en nivå som skulle vara politiskt oacceptabel (Robertson [1977] s 8). Vidare innebär tullar en större osäkerhet för de inhemska producenterna i det importerande landet vad gäller importvolymen av de aktuella produkterna. Med kvantitativa regleringar typ "frivilliga" exportbegränsningar garanteras de importkonkurrerande producenterna att importen aldrig överstiger den reglerade nivån, oavsett hur utbuds- och efterfrågesidan av marknaden utvecklas.

Socialklausuler och dagens protektionism

Vad skulle då bli följderna om socialklausuler infördes i de internationella handelsavtalen? Förutsatt att klara och entydiga regler skapas för upprättande och tillämpning av socialklausulerna, skulle en del av dagens protektionistiska argument inte bara bli irrelevanta ur handelspolitisk synvinkel, utan i många

fall också framstå som ogrundade vad gäller den faktiska arbetsmarknadssituationen i de utpekade länderna. Debatten om arbetsvillkor och handelspolitik är inte sällan starkt känslomässigt laddad. Detta innebär ofta att man utnyttjar andras okunnighet om faktiska förhållanden i främmande länder. Ett exempel: Hur många av de som idag hävdar att arbetskraften i Sydostasiens exportindustrier är exploaterad på grund av låga löner kan ange och motivera vilken lönenorm för exportindustrin i dessa länder som uppfyller kraven på vad man själv menar med "rättvis" lön? I de officiella förslagen om socialklausuler kan vi läsa att införandet av sådana klausuler inte syftar till att skapa lika löner i alla länder. Men är det inte ett sådant syfte som man ofta, åtminstone implicit, kan skönja i den allmänna debatten om arbetsvillkor som grund för protektionism?

När väl normer eller nivåer för olika arbetsvillkor uppställts kommer det att vara betydligt lättare att avgöra om de argument som framförs är sakligt underbyggda eller ej. Därmed kommer, med största sannolikhet, användningen av arbetsvillkor som argument för handelspolitiska ingrepp i det internationella handelsutbytet att minska. Eftersom detta argument är mycket känsloladdat vinner det lätt sympati i den politiska opinionsbildningen. Även om andra, inte lika känsloladdade, argument för protektionism kommer att öka i omfattning, kan de protektionistiska förespråkarnas styrka därför förväntas bli svagare om socialklausuler infördes.

I de fall arbetsförhållanden dels uppfattas som oacceptabla och därför åberopas som grund för protektionistiska åtgärder, dels faktiskt också strider mot de villkor som uppställts i de införda socialklausulerna, kommer existensen av sådana klausuler att innebära en minskad användning av de handelspolitiska åtgärder som används idag, t ex

de ovan behandlade "frivilliga" exportbegränsningarna. Är då detta till fördel eller nackdel för den internationella resursallokeringen totalt sett och för de direkt inblandade länderna?

Låt oss anta att införandet av socialklausuler framtvingar förändringar av arbetsförhållanden i de länder mot vars export klausulerna riktas. Eftersom förändringarna framtvings genom externa aktioner är det rimligt att antaga att de ökar produktionskostnaderna i de aktuella produktionsenheterna. Detta innebär att socialklausuler, liksom tullar, kommer att verka direkt via prissystemet. Givet de införda arbetsvillkoren kommer vidare socialklausuler att vara icke-diskriminerande mellan länder, vilket vid jämförelse med "frivilliga" exportbegränsningar innebär en minskad osäkerhet och ökad effektivitet i den internationella resursallokeringen (förutsatt att införandet av socialklausulerna i sig inte innebär en ökning av protektionismen).

Vid en jämförelse med "frivilliga" exportbegränsningar framstår socialklausulerna således som fördelaktiga ur den globala resursallokeringens synvinkel. Mot bakgrund av detta kan man undra varför motståndet mot socialklausuler fortsatt att vara framgångsrikt samtidigt som användningen av "frivilliga" exportbegränsningar ökat. För det första är det säkert av stor betydelse att "frivilliga" exportbegränsningar är svåra att upptäcka och ännu svårare att kvantifiera. Prestigeförlusten för ett land som vill framstå som frihandelsvänligt tenderar därför att bli mindre, kanske helt utebli, om man begränsar sin import med "frivilliga" exportbegränsningar istället för att använda sig av handelspolitiska medel som står under övervakning av internationella organ.

För det andra är "frivilliga" exportbegränsningar fördelaktigare än socialklausuler för såväl diskriminerade

som icke-diskriminerade exportländer av de produkter som skulle komma att omfattas av sådana klausuler. Priset på de aktuella produkterna blir som regel högre vid en politik med "frivilliga" exportbegränsningar.⁷ Därför skulle länder som exporterar dessa produkter få en reducerad nationalinkomst vid en övergång från "frivilliga" exportbegränsningar till en politik med socialklausuler med samma handelsbegränsande effekt.

För det tredje skulle innehavarna av exportlicenser i de berörda länderna förlora den knapphetsränta som de uppbär i ett system med "frivilliga" exportbegränsningar. Vid en politik med socialklausuler uppkommer ingen sådan knapphetsränta, eftersom de högre exportpriserna i detta fall inte beror på någon monopolränta utan på ökade produktionskostnader på grund av förändrade arbetsförhållanden. Slutligen ger "frivilliga" exportbegränsningar ett säkrare skydd för importkonkurrerande producenter i de importerande länderna. Därutöver ger de också högre priser på de aktuella produkterna jämfört med en situation där socialklausuler används som handelspolitisk åtgärd.

Ekonomernas roll

Utöver de nu uppräknade möjliga förklaringarna till varför socialklausuler motarbetats i mer än hundra femtio år skall läggas den roll som ekonomerna spelat. Ekonomer har i den handelspolitiska debatten huvudsakligen inriktat

⁷ Vid "frivilliga" exportbegränsningar är utbudet från diskriminerade exportländer fullständigt oelastiskt vid den fastställda exportnivån medan detta inte är fallet då handeln begränsas med socialklausuler. Samma resonemang kan tillämpas då man jämför "frivilliga" exportbegränsningar med tullar. För en utförlig analys av priser vid "frivilliga" exportbegränsningar, socialklausuler och tullar under olika konkurrensförhållanden, se Hansson [1983], kapitel 4. För en jämförelse av "frivilliga" exportbegränsningar och tullar se också Takacs [1978].

sig på att plädera för frihandel och motarbeta alla former av protektionistiska åtgärder. Detta är en mycket viktig uppgift, i synnerhet i tider då de protektionistiska strömmarna ökar och vinner framgång. Det är också viktigt att komma ihåg att även om införandet av socialklausuler kan ge upphov till positiva effekter vid jämförelse med en politik baserad på "frivilliga" exportbegränsningar, kan man inte bortse från att socialklausuler, lika lite som någon annan handelspolitisk åtgärd, har några fördelar för den globala resursallokeringen om alternativet är en situation med frihandel. Det är sedan länge välkänt att struktur-, sysselsättnings- och bytesbalansproblem kan lösas effektivare med hjälp av olika typer av skatter och subventioner.

Trots detta är det för den aktuella handelspolitiska utvecklingen mycket viktigt att ekonomer inte blundar för det faktum att det existerar förespråkare för protektionism och att det finns många faktorer som pekar på att dessa även i framtiden, speciellt i lågkonjunkturer, kommer att vara framgångsrika.⁸ Mot denna bakgrund blir ekonomernas traditionella deltagande i den handelspolitiska debatten ofta alltför snäv. Det räcker inte att enbart plädera för frihandel. Ekonomer bör också känna en skyldighet att aktivt söka informera de politiska beslutsfattarna om olika handelspolitiska åtgärders relativa kvaliteter, så att skadan av eventuell protektionism blir så liten som möjligt.

Sett ur detta perspektiv bör man inte lika lätt som hittills avföra socialklausuler från debatten. Gör man det, accepterar man indirekt, även om det sker under protest, de idag använda han-

delspolitiska åtgärderna som, åtminstone vad gäller sjuttioalets ökade användning av "frivilliga" exportbegränsningar, uppvisar betydande svagheter jämfört med socialklausuler kontrollerade av GATT och ILO.

Referenser

- Baldwin, R.E., [1980], *The Political Economy of Protectionism*, National Bureau Conference on Import Competition and Adjustment: Theory and Policy, May 8-11, 1980, Cambridge Massachusetts (stencil).
- Bergsten, C.F., [1975], "On the Non-equivalence of Import Quotas and Voluntary Export Restraints", ingår i C.F. Bergsten (utg), *Toward a New World Trade Policy*, The Maidenhead Papers, Lexington MA.
- Follows, J.W., [1951], *Antecedents of the International Labour Organization*, Clarendon Press, Oxford.
- Hamilton, C., [1978a], "Ska Sverige exportera sin arbetslöshet till u-länderna?", *Tiden*, nr 3/4, 1978.
- [1978b], "Argumenten för frihandeln kvarstår", *Tiden*, nr 6, 1978.
- Hansson, G., [1983], *Social Clauses and International Trade: An Economic Analysis of Labour Standards in Trade Policy*, Croom Helm, London & Canberra
- ICFTU, [1979], *1980 Review of the World Economic Situation*, International Confederation of Free Trade Unions, Brussels.
- ILO, [1956], *Social Aspects of European Economic Co-operation*, International Labour Organisation, Geneva.
- ILO, [1980], *Constitution of the International Labour Organisation and Standing Orders of the International Labour Conference*, International Labour Organisation, Geneva.
- International Metalworkers' Federation, [1976], *Proposal Concerning a Social Clause to be Inserted in the GATT Treaty*, Geneva.
- Robertson, D., [1977], *Fail Safe Systems for Trade Liberalisation*, Thames Essays nr 12, Trade Policy Research Centre, London.
- Säve-Söderbergh, B., [1978a], "U-länderna, frihandeln och jobben", *Tiden*, nr 2, 1978.
- [1978b], "Replik till Hamilton", *Tiden*, nr 5, 1978.
- Takacs, W.E., [1978], "The Nonequivalence of Tariffs, Import Quotas, and Voluntary Export Restraints", *Journal of International Economics*, årg 8.

⁸ Se t ex Baldwin [1980] och Hansson [1983] kapitel 1.